

RIJEČ UZ BERTOŠIN ZBORNİK

Okupili smo se ovdje da bismo javnosti predstavili *Bertošin zbornik* ili *Zbornik u čast Miroslava Bertoše*, sastavljen od triju knjiga, u kojemu su kolege i prijatelji, njih sedamdeset, iskazali priznanje i zahvalnost profesoru Miroslavu Bertoši za njegovo iznimno, važnošću fundamentalno, djelovanje u hrvatskoj historiografiji. Dopustite mi da o tom susretu – Miroslav Bertoša i njegovi prijatelji – kažem nekoliko sažetih napomena.

Od prvih objavljenih radova u prvoj polovici 60-ih godina protekloga stoljeća, Miroslav Bertoša djeluje u hrvatskoj historiografiji već više od polovice stoljeća. U tom dugom rasponu izraslo je jedinstveno i prepoznatljivo djelo povjesničara, intelektualca i javnoga radnika, o opsegu kojega svjedoči dojmjljiva bibliografija Bertošinih radova, u širokom rasponu od knjiga i znanstvenih radova, do lucidnih eseja u novinskoj kolumni, objavljenih u prvom svesku njegova *Zbornika*. U ovom kratkom izlaganju, dakako, ne mogu se ni spomenuti, a kamoli razmatrati svi važniji radovi Miroslava Bertoše, na koje bi u nekoj drugačijoj prilici bilo nužno usmjeriti našu pozornost, pa se moram ograničiti samo na neke od njegovih ključnih naslova, i napose na ono što smatram bitnim – na metodološki i tematski avangardne značajke Bertošina djela, s jedne, i na njegovu važnost u cjelovitu razvoju hrvatske historiografije, s druge strane.

U času kad sredinom prošloga stoljeća Miroslav Bertoša ulazi u hrvatsku historiografiju, ona je još u cjelini, uz veoma rijetke iznimke, bila obilježena tradicionalnim metodološkim postupcima. Razvoj društvenih zajednica, primjerice, i sudbine njihovih pojedinačnih pripadnika, sa svim usponima i kriznim pojavama koje te zajednice i njihovi ljudi u stoljetnom gibanju iskazuju, u tom su vremenu u hrvatskoj historiografiji bili posve iznimno, gotovo nepoznato istraživačko područje. Miroslav Bertoša se već u prvom razdoblju svojega djelovanja, kad objavljuje nezaboravne knjige *Istarsko vrijeme prošlo* (1978.) ili *Etos i etnos zavičaja* (1985.), od takve historiografske razine jasno i nepovratno odvaja.

U središtu je njegovih istraživanja bila zavičajna Istra u ranom novom vijeku, od 16. do 18. stoljeća, pri čemu su se nove Bertošine spoznaje oslanjale na dva temeljna uporišta. Da bi se moglo krenuti u dubine društava, bilo je, u prvom redu, nužno čvrsto istraživačko uporište u novoj i nepoznatoj izvornoj građi pa Bertoša provodi dugogodišnja arhivska istraživanja u brojnim domaćim i inozemnim arhivima, od župnih arhiva u Istri, do arhiva u Udinama, Veneciji ili Vatikanu. S druge je strane Miroslav Bertoša najvećom pozornošću pratio nove metodološke postupke i stvaralačka dostignuća suvremene europske i svjetske historiografije, prije svega francuske i talijanske. Povezujući egzaktnu osnovicu nove arhivske građe s novim obzorima avangardne historiografije, Bertoša je prodro u novovjekovna istarska društva dublje nego itko prije njega. U knjigama *Mletačka Istra u XVI. i XVII. stoljeću, knjiga prva: Kolonizacija* (1985.) i *druga knjiga: Društvene strukture, populacija i gospodarstvo* (1986.) Miroslav Bertoša je razmatrao veliku temu kolonizacije Istre u XVI. i XVII. stoljeću te etničke i populacijske promjene u istarskim društvima koje je kolonizacija izazvala, s jedne, i gospodarske poremećaje, ratove i pošasti, oskudicu

i glad, s druge strane, kao dva usporedna, uzajamno ovisna procesa. Bertoša se na taj način odmaknuo od jednostavnih kvantitativnih podataka o demografskim promjenama pa se, kako sam ističe u knjizi *Mletačka Istra, knjiga prva*, usredotočio na »gospodarski i populacijski uzdrmane prostore s poremećenim strukturama i neuspostavljenim ravnotežjem«.

No, Miroslav Bertoša krenuo je i dalje, prema istarskoj svakidašnjici i tegobama njezinih ljudi pa je u knjizi *Zlikovci i prognanici. Socijalno razbojništvo u Istri u XVII. i XVIII. stoljeću* (1989.) ocrtao poseban sloj marginaliziranih stanovnika Istre, razbojnice i nasilnike te njihove žrtve, pružajući na temelju nove izvorne građe, pretežito iz Državnog arhiva u Veneciji, posve nov pogled na istarska seoska društva. I njegova najnovija knjiga: *Doba nasilja, doba straha: vojnici-pljačkaši, seljaci-razbojnici i doseljenici-nasilnici u Istri XVII. i XVIII. stoljeća* (2011.) ostaje u takvom istraživačkom prostoru, s uporištem u izričajima »nasilje« i »strah« kojima su nositelji vojnici, seljaci i doseljenici, skupine veoma raznorodne društvene osnovice, što je posve nov i iznimno zanimljiv istraživački rezultat.

Gotovo je suvišno reći da do Miroslava Bertoše i njegova djela hrvatska historiografija nije poznavala takve istraživačke prodore u dubine društvenih zajednica, ni u Istri, ni u drugim dijelovima hrvatskoga prostora pa je upravo Miroslav Bertoša u hrvatsku historiografiju unio senzibilitet za takva istraživačka područja. Bertoša je tako svojim plodnim i ustrajnim istraživanjima te primjenom novih, avangardnih metodoloških postupaka snažno pridonio modernizaciji hrvatske historiografije. I što vrijedi istaknuti, plodovi takvog djelovanja Miroslava Bertoše primjetni su i u *Zborniku* njemu posvećenu, što ga upravo predstavljamo, u prilogima njegovih suradnika.

Primjerom neka bude druga knjiga *Bertošina zbornika*, koja kronološki obuhvaća priloge od antike do XIX. stoljeća, a u kojoj je objavljeno ukupno 35 priloga. Iskazujući poštovanje profesoru Miroslavu Bertoši, autori su svoje priloge u *Zborniku* prije svega nastojali što je više moguće i prostorno približiti njegovu području istraživanja pa se od 35 priloga objavljenih u toj knjizi, 20 priloga ili 57,14 % izravno odnosi na Istru i na njezina okolna područja, Trst, Kopar i Kvarnerske otoke Krk i Cres. No, za ocjenu o utjecaju metodološke inovativnosti Miroslava Bertoše na priloge u toj knjizi *Zbornika* još važnijom mi se čini činjenica da se tematski i metodološki prilozi odvajaju od tradicionalnih istraživačkih obrazaca. U njima se, primjerice, nalaze i istraživačka područja o odnosu svjetovne i crkvene vlasti, materijalnoj kulturi, životu trećoredaca, ženidbenom pravu i obiteljskom životu, prirodnim katastrofama, srednjovjekovnim grobljima, epidemijama zaraznih bolesti, tegobama seoskoga života u Dalmaciji, itd.

U zaključku bih još jednom istaknuo da je *Bertošin zbornik* sâm po sebi priznanje i znak zahvalnosti prema prof. Miroslavu Bertoši, redovitom profesoru u miru i profesoru emeritusu Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, za njegovo iznimno plodno i poticajno polustoljetno djelovanje u hrvatskoj historiografiji. U isti mah *Bertošin zbornik* i u prilogima njegovih suradnika pokazuje senzibilitet za nova znanstvena područja i suvremenije metodološke postupke. Zbog toga susret profesora Bertoše i njegovih kolega i prijatelja na

stranama *Bertošina zbornika* smijemo ocijeniti iznimno vrijednim i poticajnim za budući razvoj hrvatske historiografije.

Recenzent:
akademik Tomislav Raukar